

Селски и аграрен туризъм – възможност за развитие на фамилияния бизнес в селското стопанство

Иван Килимперов

Rural and agricultural tourism – opportunity for development of the family business in the agriculture: The main purpose of this report is to disclose the opportunities of the rural and agricultural tourism for improvement of the main financial-economic indicators of the medium-sized family farms. In view of the goal assigned the relation between the development of the rural tourism and the building of a name-guarantee of the family farm will be studied. Subject to research is also the opportunity by offering the rural tourism services to build modern efficient farms on the principle of „family estates“.

Key words: rural and agricultural tourism, efficiency, family business, family estate.

ВЪВЕДЕНИЕ В ПРОБЛЕМАТИКАТА

През последните години у нас селскостопанското производство като основна икономическа активност в селата бележи чувствителен спад, особено при дребния и среден бизнес. Наблюдава се и неблагоприятна тенденция по отношение на някои основни демографски фактори – населението по селата е застаряващо като в много села дори липсват хора под 50 години. Безработицата по селата расте, образователното ниво на населението спада и т.н. Това налага и търсенето на адекватни мерки за разрешаване на посочените проблеми и стабилизиране на местните икономики.

С оглед на стратегическото значение на селското стопанство, то следва да е в центъра на икономическото развитие на селата. Като цяло обаче отрасълът е непривлекателен за младите хора¹, въпреки предвидените за развитието му субсидии. За неговото стабилизиране и формирането на ефективни дребни и средни семейни стопанства са необходими редица мерки. Една от тях е осигуряване на възможности за диверсификация на производствените дейности и алтернативни (допълнителни) източници на доходи. Именно като такива инструменти следва да се гледа на развитието на селски и аграрен туризъм.

Идеята е чрез създаването на възможности за интегрираното развитие на селското стопанство и селскотуристическия бизнес да се изградят ефективни (основно) средни фамилияни стопанства, които да са със статут на т.нар. „родови имения“. Последните се поддържат основно от стопанина и неговата фамилия, като се предават от поколение на поколение, което е и в основата на развитието на селския туризъм, съответно и на аграрния като част от него. Именно и чрез развитието на родовите имения ще се преодолее и една от основните причини за липсата на мащабно развитие на селски и аграрен туризъм у нас – липса на ферми от „западен тип“ [1].

Важно условие е при развитието на средния и дребен фамилиян бизнес да се запази и селскостопанското производство – от една страна то е в основата на определянето съответния район като селски, от друга е отрасъл със стратегическо значение. Предлагането на туристически услуги в случая следва да се разглежда като източник на допълнителни доходи, форма на диверсификация на производството. В противен случай, предлаганата селскотуристическа услуга ням да отговаря във възможно най-висока степен на основната философия на селския туризъм и селскотуристическия продукт (в най-тесен смисъл на понятието).

РОЛЯ НА СЕЛСКИЯ И АГРАРНИЯ ТУРИЗЪМ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА ФАМИЛИЯНИТЕ ФЕРМИ

Комплексното развитие на селското стопанство и селскотуристическите услуги може да се разглежда като инструмент за подобряване на основните икономически показатели на селскостопанските ферми. Последното е жизнено необходимо за дребните и средните фамилияни стопанства. Това от своя страна ще подпомогне за

преодоляването на негативното отношение на младите хора към селското стопанство като форма на семейния бизнес. Ще допринесе за възстановяването на отрасъла, съответно може да се превърне и в инструмент за постигането на устойчиво развитие.

1. Селскотуристическата дейност като възможност за повишаване на ефективността и жизнеността на фамилните стопанства

Чрез развитието на селскотуристическа дейност може да се постигне повишаване на основните финансово-икономически показатели, особено на средните и дребни стопанства. Предимство при тях е, че технологията на производството е много близка до традиционната и поради финансови трудности не всички операции, които могат да се автоматизират са такива. Това до голяма степен кореспондира с една от основните услуги при селския и аграрния туризъм – опознаване на традициите на определено производство чрез включването на гостите в селскостопанската дейност. От друга страна – дребните и средни фамилни стопанства се обслужват от фермера и неговата фамилия, което пък води до другата основна туристическа услуга на село – осъществяване на тесен контакт между домакините и гостите, интегриране на госта в живота на домакините.

1.1. Повишаване на икономическата ефективност

Селскотуристическата дейност може да се разглежда и като фактор за повишаване на икономическата ефективност от няколко аспекта. От една страна предлагането на селскотуристически услуги във фермата е форма на директен контакт с потенциалните потребители на произвеждана във фермата продукция. При развитие на аграрен туризъм на този етап възможностите са за осъществяване на директни продажби, като има известни ограничения при продуктите от животински произход. Към настоящия етап възможностите, при спазване на определени санитарно-хигиенни условия, са за продажба основно на пилешко и заешко месо, на яйца, на мляко и млечни продукти от овче, козе и биволско мляко.

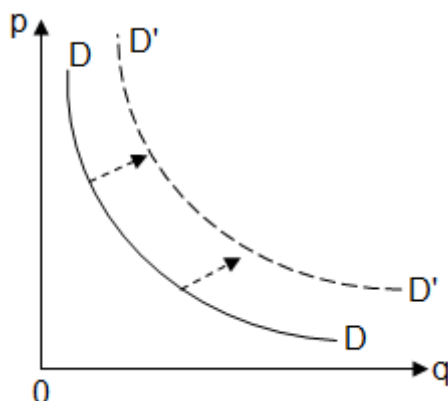
При развитие на селски туризъм – освен директни продажби съществува и възможност за влагане на произведените във фермата продукти в различните ястия. При този случай обаче е необходимо и определянето на т.нар. „облагородителна стройност” [2] на включените в съответното ястие суровини. Предимството в случая е намаляването на транспортните разходи, свързани с реализацията на продуктите и „елиминиране” на търговците в пласментната верига. По този начин се подобрява структурата на цената на част от реализираната продукция като се повишава абсолютната стойност на печалбата. Докато при наличие на търговец във веригата – при формирането на крайната цена, която крайният потребител заплаща – печалбата на търговеца почти се изравнява с печалбата на производителя.

Освен като възможност за реализиране на част от произведената във фермата продукция, развитието на селски и аграрен туризъм може да се разглежда и като инструмент за изграждане и утвърждаване на търговска марка на продуктите, произвеждани във фермата. Това е възможно за осъществяване чрез организиране на различни опознавателни турове. Целта е потенциалните потребители да се запознаят изцяло с производствения процес и продуктите на фермата. По възможност е добре да се организира и дегустация на някои продукти, особено при наличие на затворен цикъл на производство за някои крайни продукти – млечни продукти, домашно приготвени ястия от месо, яйца и други подобни.

Може да се приложи и чуждестранния опит – по време на кампанията да се организират посещения с цел набавяне на пресни плодове и зеленчуци, подпомагане на местните производители при прибирането на продукцията (в случая се създава и добавена стойност) и редица други мероприятия, които могат да се осъществят във фермата.

Целта на всичко е да се формира търговска марка на продукта, която да е разпознаваема и търсена на пазара. Икономическият ефект в случая е изместване

на кривата на търсене на продуктите надясно и нагоре (гр. 1.). Това от своя страна директно повлиява и върху икономическата ефективност на фермата.

Графика 1. Влияние на търговската марка върху търсенето на селскостопански продукти.

1.2. Подобряване на жизнеността на фамиленото стопанство

Предлагането на туристически услуги във фермата може да се разглежда и като инструмент за подобряването на жизнеността. Самият показател „коэффициент на жизненост“ отразява отношението между вътрешните разходи и добавената стойност [3]. За целта на анализа, към вътрешните разходи могат да се включат собствените материални разходи на стопанството, включително амортизации на собствените активи и трудовите разходи. Добавената стойност на практика може да се разглежда като чистата произведена продукция.

В случая развитието на селски и аграрен туризъм ще повлияе от една страна върху намаляването на вътрешните разходи. От друга – макар и в ограничени количества, включването на туристите в трудовите дейности създават добавена стойност – и като повишаване на количеството на чистата продукция, и в тесния смисъл на понятието „добавена стойност“. Вторият случай е възможен например при организиране на турове с цел стимулиране и подпомагане на родното производство. Например по примера на инициативата „Да изчистим България за един ден“, може да се организират инициативи за подпомагане на стопаните при прибиране на реколтата.

Всичко това води до снижаване на стойностите на коефициента на жизненост, което от своя страна е атестат за повишаване на жизнеността на фамиленото стопанство.

1.3. Селският и аграрният туризъм като допълнителни източници на доходи и стимул за развитие на местната икономика

Предлагането на туристически услуги във фермата може да се разглежда и като форма на повишаване на доходите на стопаните чрез разнообразяване на предлаганите от тях продукти. За целта е необходимо да се организират типични селски и агротуристически атракции. Примерите в това отношение изобилстват. Например може да се заложи на определен регионален или на местно ниво продукт и да се организира празник в негова чест (празникът на фасула в с. Смилян, празника на картофа в с. Равногор, празник на сланината и греяната ракия в Априлци, празник на розата и много други).

Друга „силна“ и запомняща се атракция е запазената селска култура и честването на селските празници.

Целта е да се привлекат туристи в съответното село и ферма. Наличието на туристи в селото от друга страна стимулира директно или индиректно и развитието на останалите икономически дейности – търговия, ресторантьорство, хотелиерство и други, свързани със селския и аграрния туризъм дейности.

2. Изграждане и развитие на родовите имения

В крайна сметка, основната идея на изложеното до тук е изграждане на добре функциониращи и ефективни средни фамилни стопанства, предлагащи по-голямо разнообразие от продукти, които да се предават през поколенията. Съчетаването на традициите в производството на определени селскостопански продукти с предоставянето на възможности за опознаване на селската култура, която може да се приеме за запазена национална култура, само по себе си представлява изключително атрактивен продукт. Атрактивен е и е интересен както за тези, които го консумират, така и за тези, които го предлагат. Следователно, комплексното развитие на селското стопанство и селскотуристическите услуги се свързва с висока степен на удовлетвореност от осъществяваната дейност. Това е и една от формите за „завръщане” на интереса на младите хора към селското стопанство и българското село. Примери за добре функциониращи родови имения вече има: родово имение „Изворче”, родово имение „Жар”, родово имение „Радост” и др.

В тази връзка е смисълът на родовото имение – изграждане на средно фамилно стопанство, което предлага разнообразие от продукти и дейности. Съчетава в себе си погледа назад към традициите и съвременните достижения. Обогаत्याва духовно и културно. Родовото имение може да се приеме и като атрактивна форма на семейния бизнес в селското стопанство от една страна, а от друга – като инструмент за преодоляване на икономическите и демографски проблеми на българските села, като форма на опазване на българските традиции и духовността на народа ни.

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ

За да се осъществи посоченото комплексно развитие на селското стопанство и селскотуристическите услуги, а в последствие и изграждане на т.нар. „родови имения” са необходими редица действия както от страна на институционалните агенти, така и от страна на частните предприемачи. Необходимо е и активното участие на различните неправителствени организации и неформалните институции на селото.

От висока степен на важност е правилното подбиране на приоритетните райони и села. От една страна те трябва да притежават необходимите ресурси – социален капитал, функциониращи неформални институции, добро взаимодействие между частните инициатори и институционалните агенти, необходимата материално-техническа база (вкл. земя).

От друга – те трябва да отговарят на основните критерии за селски район: дял на селското население, степен на развитие (или възможности за развитие) на селскостопанските дейности, заети в селското стопанство и др.

Важно е и избраните райони да са подходящи за развитие на селски и аграрен туризъм – да са налице необходимите ресурси, правилна нагласа на местното население, наличие на необходимата материална база, близост до източници на туристопотоци, добро състояние на инфраструктурата и т.н. Тук при определянето на районите могат да се направят и някои компромиси. Като приоритетни райони могат да се визират и селища, които не попадат в т.нар. „селски общини”, но притежават добри ресурси за развитие на селски и аграрен туризъм, вкл. за изграждане на родови имения.

След определянето на приоритетните райони е необходимо изграждането в тях на съответните структури, гарантиращи контрола на осъществяваните дейности и комплексното развитие на селското стопанство и туризма (например – изграждане на регионални клъстери). Чак след това следва да се въведат и набелязаните методи и инструменти за стимулиране.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Селският и аграрният туризъм могат да се разглеждат и като самостоятелна бизнес инициатива, но и като форма за стимулиране на развитието на селското стопанство и постигането на устойчиво развитие в българското село.

Възможност за комплексно развитие на селско стопанство и туризъм предлага изграждането на родови имения. Те от своя страна представляват ефективна форма на семейния бизнес в селското стопанство, съчетаващи в себе си традициите в производството, културата на селото, духовността и романтиката на селото.

С въвеждането на необходимите стимули и „инструменти“ за контрол, изграждането и развитието на родовите имения може да се превърне и във фактор за преодоляване на демографската и икономическата криза в селата. От друга страна чрез развитието на туризма и опазването на националната култура и социо-културна среда на селото, съвместно с екологичната насоченост на дейностите, развитието на родовите имения може да се третира и като част от инструментариума на устойчивото развитие.

ЛИТЕРАТУРА

[2] Станков, Владимир, Гергана Станкова-Данева. Аграрен туризъм. Пловдив, акад. изд. на Аграрния университет, 2008.

[1] Станкова-Данева, Гергана. Структура на продукта на селския туризъм, издръжки и цена на негови елементи. „Дисертация за присъждане на ОНС „Доктор“ по научна специалност „Ценообразуване“). С., 2005.

[3] Чаянов, Александр В. Крестьянское хозяйство. М., Экономика, 1980.

За контакти:

Гл. ас. д-р Иван Килимперов, катедра „Туризъм“, Аграрен университет – Пловдив, тел.: 0894 341 300,
Assistant Professor Dr. Ivan Kilimperov, Department of „Tourism“, Agricultural university – Plovdiv, tel.: +359 (0) 894 341 300, e-mail: kilimperov@abv.bg;
kilimperov_ivan@au-plovdiv.bg